

Anna Nosek

*Problematyka regionalna
we współczesnej podlaskiej poezji dla dzieci*

Współczesną podlaską poezję dla dzieci¹ określić można jako niezwykle różnorodną, zarówno pod względem formalnym, jak i tematycznym². Reprezentują ją dziesiątki twórców, wśród nich są autorzy znani i cenieni przez czytelników, chętnie zapraszani na spotkania autorskie, tacy jak: Franciszek Kobryńczuk, Małgorzata Szyszko-Kondej, Józefa Drozdowska, Zofia Olek-Redlarska, Wiktor Szwed, Joanna Myślińska, Regina Kantarska-Koper i inni³.

Ważne miejsce w podlaskiej poezji dla dzieci zajmuje problematyka regionalna. Jej obecność wydaje się podyktowana względami dydaktycznymi, poznawczymi, wpisanymi niejako w literaturę kierowaną do mło-

¹ W szkicu została omówiona twórczość poetycka dla dzieci po 1999 r. (autorów urodzonych lub mieszkających na Podlasiu), gdyż we wcześniejszych utworach wątki regionalne pojawiały się sporadycznie. Ogromne zasługi w tym zakresie ma Książnica Podlaska, która prowadzi bogatą działalność wydawniczą, promocyjną i popularyzatorską w zakresie literatury regionalnej, ale też Nauczycielski Klub Literacki w Białymstoku.

² Zob. antologie: *Wiersze znad Narwi i Niemna. Białostocczyzna – Grodzieńszczyzna. Antologia poezji dla dzieci*, przeł. W. Szwed, red. J. Leończuk, Białystok 2006; *Podlascy twórcy dzieciom. Wybór wierszy*, wybór, opracowanie i wstęp A. Nosek, posłowie J. Leończuk, Białystok 2009; *Czarowny świat wierszy. Antologia*, wybór, oprac. i red. R. Kantarska-Koper, Białystok 2011.

³ Relacje ze spotkań autorskich z podlaskimi pisarzami można znaleźć m.in. na stronach internetowych niektórych bibliotek publicznych, np. Biblioteki Publicznej w Mońkach (Oddział dla Dzieci i Młodzieży) http://dzieci.bpmonki.pl/wspolpraca_z_poetami.html [05.09.2013].

dego czytelnika⁴. Z drugiej jednak strony traktować to można jako swoistą misję przekazywania dzieciom wiedzy o regionie za pomocą wiersza⁵. Obok twórców, którzy okazjonalnie podejmują tę problematykę, są bowiem i tacy, którzy całkowicie się na niej skupiają, pisząc, ale i popularyzując, poprzez liczne spotkania, regionalną wiedzę wśród dzieci. Uwagę zwraca pod tym względem twórczość Wiktora Szweda, Janiny Puchalskiej-Ryniejskiej, Jarosława Sieka, a w szczególności – Franciszka Kobryńczuka, który całe swoje tomiki poświęca konkretnym miejscom, miejscowościom, faunie i florze, kulturze czy mieszkańcom Podlasia (*Białowiecki skrzat królewski*, 1999; *Monieckie baśnie*, 2005, 2006; *Baśnie zabłudowskie*, 2006; *Nadbiebrzańskie robaczki*, 2007; *Dębowe opowieści*, 2007; *O pięknej Oksanie i jej rycerzu*, 2008; *Rysowanie żubra*, 2009).

Badając wiersze podlaskich twórców pod kątem problematyki regionalnej, należy zwrócić uwagę na treściową selektywność w tym zakresie. Można zaobserwować zatem dobór i częstotliwość występowania takich tematów, które z jednej strony są bliskie samemu autorowi, z drugiej zaś – zainteresują potencjalnego odbiorcę, nawiążą do dziecięcych doświadczeń, zainteresowań, przyjaznych miejsc. Stąd uprzywilejowanym zagadnieniem okazuje się w podlaskich wierszach dla dzieci przyroda (co znalazło swe odzwierciedlenie w układzie niniejszej pracy), następnie zaś szeroko pojmowana kultura (wierzenia, miejsca kultu, folklor między innymi: opowieści, podania, legendy regionalne). Ciekawym tematem, zasygnalizowanym w niniejszym szkicu, jest także przenikanie do poezji dziecięcej potocznych wyobrażeń, czy popularnych skojarzeń „smakowych” związanych z Podlasiem.

⁴ Zdaniem J. Cieślukowskiego dydaktyzm to wciąż jeden z podstawowych wyznaczników literatury (poezji) dziecięcej, zob.: J. Cieślukowski, *Dydaktyka przede wszystkim*, [w:] idem, *Wielka zabawa. Folklor dziecięcy, wyobrażenia dziecka, wiersze dla dzieci*, Wrocław 1985, s. 251.

⁵ Zob.: A. Nosek, *Poems for children as a means of conveying knowledge about the region*, [in:] *IX Congreso ISKO – Espana, Valencia 11–13 Marzo 2009, Nuevas perspectivas para la difusión y organización del conocimiento. Actas del Congreso*, t. 1, ed. N. L. Romero, Valencia 2009, s. 211–215.

Przyroda, pejzaże – czyli o walorach Podlasia

W wierszach dla dzieci dotyczących Podlasia można znaleźć przede wszystkim wątki związane z przyrodą – fauną i florą, co niewątpliwie odpowiada specyfice tej części Polski, ale też zamiłowaniom samych twórców oraz młodych czytelników. Tematyka przyrodnicza dominuje w poezji Franciszka Kobryńczuka – profesora biologii. W wielu wierszach podaje on dzieciom w przystępny sposób naukowe informacje na temat gatunków roślin, zwierząt, ptaków spotykanych w naszym regionie, a zwłaszcza na terenie Biebrzańskiego Parku Narodowego oraz Puszczy Białowieskiej. Na uwagę zasługują utwory z tomiku *Nadbiebrzańskie robaczki*. Można się z nich dowiedzieć, czym są: euglena, szczęzuja, grzebiuszka, wodniczka, małżoraczka. Wiersz staje się zatem pewną alternatywną formą przekazywania dzieciom wiedzy o regionie. Stąd typowe w twórczości Kobryńczuka środki, zabiegi, podnoszące atrakcyjność przekazu: rytmizacja i dialogizacja wypowiedzi, antropomorfizacja, bezpośrednie zwroty do adresata, czy nawet zachęty do dalszego zgłębiania danego tematu, jak na przykład w wierszu, w którym podmiotem mówiącym jest euglena:

Poczytajcie o nas w pismach
i pisemkach, tych dla dzieci,
że na świecie, w słodkich wodach
ród nasz żyje od stuleci⁶.

Obraz puszczy, podlaskich lasów, łąk jest w tomiku *Białowieski skrzat królewski* czy *Nadbiebrzańskie robaczki* poetycko przetworzony. W wierszach tego autora, obok typowej dla Podlasia fauny i flory, pojawiają się też inni fantastyczni i baśniowi mieszkańcy lasu – skrzaty, krasnale, Baba Jaga, królewna⁷. Przeplatanie elementów rzeczywistych z fikcyjnymi sta-

⁶ F. Kobryńczuk, *Nadbiebrzańskie robaczki*, wybór i wstęp B. Kuprel, posłowie T. Zaniewska, Mońki 2007, s. 17.

⁷ Charakterystyczna w prezentacji postaci bajkowych przez tego autora jest ich stylizacja na postaci rustykalne, co nadaje im walor swojskości. Przykładowo Baba Jaga jawi się w utworze *Kwiatki Baby Jagi* w roli dobrej, pocziwej, wiejskiej babci, krasnal

nowi typową cechę w prezentacji regionu przez Kobryńczuka. Jest on wystylizowany na krainę z pozoru zwyczajną, a w rzeczywistości baśniową i tajemniczą, co oddaje choćby wiersz *Wierzba*:

Wierzbo szara, wierzbo stara,
na Podlaskiej Ziemi,
z tobą w doli i niedoli
przez życie idziemy!

Najeżoną masz koronę,
w niej listków tysiące.
To są włosy twe zielone,
w których mieszka słońce.

Obok ciebie przechodzimy
smutni lub weseli.
Nasze wiosny, lata, zimy
co dzień z nami dzielisz.

Próchno sypie się z twych trzewi,
choć w głowie zielono.
Gdy królowa zgubi trzewik,
będzie świecić ono.

Znajdzie złoty but krasnalek
świętojańską nocą
i królowa pomknie dalej
w bajce swą karocą.

Pusty pień masz, wierzbo stara,
prawie już w połowie,
ale młodą być się starasz.
Ważne, co jest w głowie...⁸

zaś ukazany jest w poezji Kobryńczuka m.in. jako „podlaski chłop”. W wierszu *Krasnal staruszek* padają słowa: „Dobrze jechać hulajnogą / lub rowerem gdzieś w nieznanie, / lecz ja wolę łąką, polem / jechać furą z sianem”. F. Kobryńczuk, *Nadbiebrzańskie robaczki*, op. cit., s. 71.

⁸ Ibidem, s. 83.

Wątki związane z podlaską przyrodą można znaleźć również w twórczości Marka Dobrowolskiego, wyraźnie nastawionej na funkcje dydaktyczne i popularyzatorskie. W cyklu *W krainie zwierząt*, w prostych, rymowanych czterowierszach autor opowiada dzieciom o zwierzętach spotykanych w Polsce północno-wschodniej, takich jak: borsuk, dzik, jeleni, łos czy sarna. W wierszu *Łos* czytamy:

Kiedy na bagnach porusza się coś,
Możesz być pewien, że to właśnie łos.
Bo po grzęzawiskach i po wrzosie
Lubią sobie spacerować łosie⁹.

Także w dorobku Janiny Puchalskiej-Ryniejskiej (np. wiersze *Nad Narwią*, *Noc w Puszczy Knyszyńskiej*) czy Piotra Waldemara Wiśniewskiego, (tomiki *Najmłodsze bajeczki znad niejednej rzeczki* i *Bajki pól, lasów i wód*) przywołuje się szereg nazw roślin i zwierząt oraz nazw geograficznych. W wierszowanych bajkach suwalskiego poety, często z morałem, pojawia się zatem jezioro Necko, rzeki: Rospuda, Biebrza, Blizna, Szwajcaria, Klonownica, Zelwianka, Netta, gatunki zwierząt, czy nazwy ryb, które autor wymienia w objaśnieniach do treści wierszy¹⁰.

Problematyka przyrodnicza, a jednocześnie ogromne zaangażowanie autora, by przy pomocy mowy wiązanej promować Podlasie, to główne walory zbioru wierszy dla dzieci pt. *Nad Śniardwami... nad Wigrami*, Włodzimierza Scisłowskiego, poznańskiego satyryka, autora wielu utworów dla dzieci. Dedykacja tego tomiku brzmi następująco: „Suwalszczyżnie – cudownej ziemi mego dzieciństwa poświęcam”¹¹. Przekonanie o olbrzymich walorach turystycznych Podlasia sprawia, że podmiot liryczny wiersza *Popłyniemy na jeziora*, z entuzjazmem woła:

⁹ M. Dobrowolski, *Łos*, [w:] *Czarowny świat wierszy*, op. cit., s. 32.

¹⁰ W objaśnieniach umieszczonych na końcu tomiku *Bajki pól, lasów i wód* autor wyjaśnia m.in.: „Ryby z bajek występujące na Suwalszczyźnie: kielb, lin, ukleja, krap, miętus, piskorz, płotka, śliż”. P. W. Wiśniewski, *Bajki pól, lasów i wód*, seria: *Suwalszczyżny bajek rzeka*, t. 2, Suwałki 2008, s. [62].

¹¹ W. Scisłowski, *Nad Śniardwami... nad Wigrami... Wiersze dla dzieci o Mazurach i Suwalszczyźnie*, Suwałki 1992, s. 2.

Czarną Hańczą cię omotam,
z Wigier przysłę tobie wiatr,
pod zielonych olch namiotem
w Suchej Rzeczce zgubisz ślad¹².

Wydaje się też, że to właśnie zauroczenie Podlasiem, które autor pragnie zaszcześcić młodemu pokoleniu, motywuje dużą liczbę wyrażeń, pełniących funkcję wyrażnie perswazyjną: „piękne Serwy”, „wrócimy tu za rok” (*Na sptywie*), „Letnią tu powrócisz porą” (*Jezioro Biale*), „Każdy się czuje wspaniale / na Augustowskim kanale! (*Na Kanale Augustowskim*). Podobne chwyt perswazyjne stosuje Jarosław Siek opisując mową związaną walory przyrodnicze Łomży i regionu¹³. Autor dowodzi:

Mamy wiele parków, ślicznych rezerwatów,
a w całym regionie: kniei borów, gajów.
I miano nosimy „Zielonych Płuc Kraju”!
Turyści więc spieszą tu z wielką ochotą.
Odpocząć tu jeżdżą, bo cisza to złoto!¹⁴

Nieco inaczej jawi się Podlasie w wierszach o tematyce rustykalnej, mających często wspomnieniowy charakter, tych twórców, którzy wychowali się w otoczeniu podlaskich pól i lasów. Pojawia się w nich krajobraz typowo wiejski, kryte strzechą dachy, kapliczki przydrożne, pole, na którym „w słonecznych promieniach. / Dojrzewa bogaty / Plon rodzimej ziemi”¹⁵. Charakterystyczne jest jednak przesłanie tego typu utworów – poprzez idealizację świata przedstawionego budzą one miłość, szacunek i przywiązanie do podlaskiej wsi, gdzie:

¹² Ibidem, s. 12.

¹³ Książeczka ta, napisana mową związaną, popularyzuje wiedzę o Łomży i charakterystycznych dla niej miejscach (takich jak gotycka fara, Góra Królowej Bony, plaża nad Narwią) oraz postaciach (Hanka Bielicka). Podmiotem mówiącym jest tu zantropomorfizowany jeleni z herbu łomżyńskiego.

¹⁴ J. Siek, *Jeleni z Łomży*, [Łomża, 2010], s. [12].

¹⁵ W. Szwed, *Lata wiatr skrzydlaty*, przeł. W. Szwed, Białystok 2000, s. 22.

Gotów znów do czynu
Lud nasz spracowany,
Pracą rozpoczyna
Słoneczny poranek¹⁶.

Interesujące są przy tym te utwory, w których podmiot mówiący wtajemnicza młodego odbiorcę w różne zjawiska przyrodnicze, występujące na wsi, zwłaszcza budzące grozę, lęk na przykład hulający po polach wiatr, odgłosy ptaków czy zwierząt. Przykładem może być wiersz Wiktora Szweda pt. *Lata wiatr skrzydlaty* czy *Dzikie kaczki* Józefy Drozdowskiej. Autorka zwraca się w nim bezpośrednio do dziecięcego słuchacza:

Na łące
tuż za domem,
gdzie pasą się nasze krowy,
furkot tnie powietrze,
że aż lęk przeszywa kaczeńce
o to, że im pospadają z głowy
wianuszki pomarańczowe.

A to tylko,
moi mili,
dzikie kaczki
wyfruwiają z bieli.

Wyfruwiają z bieli
w dal szeroką,
gdzie nie widzi
nasze oko,
gdzieś w daleki świat¹⁷.

O żubrze w podlaskich wierszach dla dzieci

Jednym z symboli, emblematów Podlasia jest żubr. Tak znaczący jego status wiązać należy przede wszystkim z długowieczną już bytnością tego

¹⁶ Ibidem, s. 23.

¹⁷ J. Drozdowska, *Dzikie kaczki*, [w:] *Czarowny świat wierszy*, op. cit., s. 45.

zwierzęcia na obszarach Puszczy Białowieskiej czy Knyszyńskiej. Znalazło to potwierdzenie w herbach wielu podlaskich miejscowości, takich jak: Białowieża, Hajnówka, Narewka, Tykocin, Zambrów czy Sokółka. Wydaje się jednak, że dosyć dużą rolę w popularyzacji żubra jako wizytówki Podlasia pełni w ostatnich latach kultura masowa, na przykład reklama telewizyjna. Ma to oczywiście swoje odzwierciedlenie w literaturze dla dzieci, a zwłaszcza komiksach, na przykład autorstwa Tomasza Samojlika, takich jak: *Ostatni żubr* (2009) czy *Żubr Żorż* (2010). Autor wykorzystuje w swej prezentacji żubra utarte, skonwencjonalizowane już hasła, np. „Żubr to król puszczy” czy „Witaj Puszczo Białowieska, kolebko żubrowości!”¹⁸. Z drugiej jednak strony Samojlik stara się niejako prze-myć niektóre informacje na temat tego zwierzęcia, dotyczące sposobu jego odżywiania czy wielkości (zamieszcza „wiedzę w pigułce” w komiksie *Żubr Żorż* czy przypisy dotyczące historii żubrów w *Ostatnim żubrze*).

Żubr to również uprzywilejowany bohater wielu wierszy dla dzieci, pochodzących z dorobku twórców Polski północno-wschodniej. Zwłaszcza w twórczości Franciszka Kobryńczuka – profesora biologii specjalizującego się w żubrologii – zajmuje on miejsce szczególne.

Interesujący i wieloznaczny obraz tego zwierzęcia znajdziemy w zbiorze *Białowieski skrzat królewski* (Białystok, 1999), poświęconym w całości Puszczy Białowieskiej. Szczególne znaczenie pod tym względem ma również tomik *Rysowanie żubra* z 2009 roku, który jest niejako eposem na cześć tego zwierzęcia – trafiły tu najważniejsze wcześniejsze wiersze poety o tej tematyce. Otwiera go bowiem *Inwokacja*, w której podmiot zwraca się bezpośrednio do żubrego rodu, zapewniając o swojej czci, pamięci:

Żubrze Plebejerze, ze swą żoną Planrą,
I ty, wielki Billu, z Bilną połowicą,
daleko już od was! My tu przeszłość tamrą,
waszą terażniejszość, co nie przeszła w nicość,
wspominamy, gwarząc o was w Białowieży.

¹⁸ T. Samojlik, *Żubr Żorż*, Białowieża 2010, s. 3.

Wielki Plebejerze, pewnie nie uwierzysz,
że w sercu poety, co lichymi rymy,
choć szczerymi, wielbi stale kraj rodzimy,
żyjesz, królu panie, jak na pszczyńskim tronie,
jak to piękne słońce w zachodów koronie!¹⁹

Znamienny jest także pierwszy wiersz z tego tomiku, pt. *Rysunek*, który pojawiał się już we wcześniejszych zbiorach poetyckich dla dzieci tego autora. Stanowi on drobiazgową, a jednocześnie zabawną „lekcję rysunku”, kierowaną do małego odbiorcy:

O, trudna to sztuka
Żubra narysować!
Męczysz się i męczysz,
I wychodzi krowa.

Ale przecież z krowy
Można zrobić żubra.
Trzeba ją w brunatną,
Gęstą skórę ubrać.

Przedtem trzeba krowie
Garb przyprowadzić krzywy,
Brodę dorysować –
I jest żubr jak żywy²⁰.

Żubr w wierszach Kobryńczuka jest zantropomorfizowany: myśli, czuje, rozmawia z innymi zwierzętami, również z ludźmi, co odpowiada myśleniu animistycznemu dziecka. Podlaski poeta wykracza poza typowe w literaturze dziecięcej zabiegi ożywiania przyrody i idzie nieco dalej, przybliżając dzieciom znaczenie symboliczne żubra w regionalnej kulturze. Jawi się on w wierszu *Białowieski bór* jako tajemnicze, królewskie zwierzę, obdarzone mocą i potęgą: „Stoi w mroku żubr, / białowie-

¹⁹ F. Kobryńczuk, *Inwokacja*, [w:] idem, *Rysowanie żubra*, Białowieża 2009.

²⁰ Idem, *Rysunek*, [w:] idem, *Rysowanie żubra*, op. cit., s. 10.

szych ostępów gospodarz. / Czuje władcą moc”²¹. W wierszu *W puszczy* czytamy: „Żubr stoi na polanie / milczący jak monument”²². Podczas gdy królem zwierząt w tradycyjnej literaturze dziecięcej, zwłaszcza konwencjonalnej bajce jest lew, w poezji regionalnej Podlasia miano to nosi żubr. Mówi o tym wiersz Kobryńczuka pt. *Żubr Król*, a także *Żubr*, w którym czytamy: „Żubr mieszka w gęstwinie / Puszczy Białowieskiej. / W całym świecie słynie jako zwierz królewski”²³.

Kobryńczuk z jednej strony idealizuje postać żubra, z drugiej, pokazuje go w sposób humorystyczny. W świetle poezji tego autora, największym marzeniem króla puszczy jest to, by „pan myśliwy / powystrzelał latem / roje much złośliwych”²⁴. Funkcję zabawową, a niekoniecznie poznawczą pełni obraz małego żubra, wystylizowanego na dziecko w wierszu *Sen*:

Śpi żubrzątko pod modrzewiem,
bardzo jest zmęczone.
– Co robiło? – Wywijało
od rana ogonem!

– Może jutro pan leśniczy
muchy, gzy i bąki
powypędma z gąszczów puszczy
na pola i łąki.
A komarom zaś przykaże,
żeby przez dzień cały,
nie latały koło uszu,
żeby nie bzykały²⁵.

Wiersze dotyczące wierzeń, miejsc kultu, folkloru na Podlasiu

W dorobku podlaskich twórców dla dzieci znaleźć można również utwory dotyczące wierzeń, obyczajów czy miejsc kultu. Na uwagę zasłu-

²¹ F. Kobryńczuk, *Białowieski skrzat królewski*, Białystok 1999, s. 8.

²² Ibidem, s. 9.

²³ Ibidem, s. 14.

²⁴ Ibidem, s. 14.

²⁵ Ibidem, s. 16.

gują wiersze F. Kobryńczuka o ludowych, prasłowiańskich obrzędach, na przykład związanych z nocą świętojańską (utwór o tym samym tytule w tomiku *Nadbiebrzańskie robaczki*), jak również opisujące podlaskie kościoły (zwłaszcza w Różanymstoku, Mońkach, Krypnie) i cerkwie, a także miejsca kultu, takie jak Święta Woda czy Święta Góra Grabarka.

W poezji Kobryńczuka znaleźć też można wzmianki na temat świętych obrazów (np. Matka Boska Zabłudowska z wiersza *Święty Jan*; Matka Boża Moniecka z utworu *Piękna Madonno Moniecka!*).

Bardzo ważnym aspektem w poetyckich opisach miejsc sakralnych na Podlasiu jest wskazywanie na ich uniwersalizm i jednocześnie specyfikę tej części Polski, gdzie krzyżują się różne religie. W wierszu *Święta Góra Grabarka* autor podkreśla, że nad górą „tysiąc jest także krzyżyków / cerkiewnych oraz kościelnych, / skleconych z łez i patyków, / z modlitw i pieśni niedzielnych”²⁶.

Warto jednocześnie zwrócić uwagę, że wiersze związane z problematyką religijną mają w dorobku Kobryńczuka miejsce szczególne. Podmiot mówiący (autor) ujawnia w nich, iż jest osobą głęboko wierzącą. Z drugiej strony przejawia ogromną dbałość o małego adresata, stara się go zainteresować i wzbudzić pobożność oraz przekonać o Bożej miłości i opiece. Czyni to poprzez stylizację świętych (np. świętego Jana) na postaci dziecięce, czy zamieszczanie w wierszach próśb i modlitw wstawienniczych. Najbardziej przejmująca jest modlitwa za chore dzieci z utworu *Święta Góra Grabarka*:

– O, Mario! O, przyjmij
 jak dar serdeczny te krzyże!
 I przyjmij poety te słowa,
 który Ci wierność w czas przyrzekł,
 gdyś mu moc dała w okowach.
 Krzyżyki na Górę spadną,
 na krzyże te ze stuleci.
 Uproś, niech Syn Twój wszechwładną
 wolą uzdrowi te dzieci!²⁷

²⁶ F. Kobryńczuk, *Baśnie zabłudowskie*, red. J. Leończuk, Zabłudów 2006, s. 45.

²⁷ Ibidem, s. 45.

Na uwagę zasługują też adresowane do dzieci regionalne podania, baśnie i legendy ujęte w mowę wiązaną. Tego typu utwory można znaleźć przede wszystkim w dorobku Kobryńczuka, w takich tomikach jak: *Białowiecki skrzat królewski* (1999), *Monieckie baśnie* (2005, 2006), *Baśnie zabłudowskie* (2006), *Nadbiebrzańskie robaczki* (2007), *Dębowe opowieści* (2007) czy poemat *O pięknej Oksanie i jej rycerzu. Opowieść poeticka o dawnym Tykocinie* (2008). Spośród bogatego repertuaru uwagę zwracają:

- podania genealogiczne, związane z pochodzeniem mieszkańców (np. *Kiedys na Podlasie...* z tomiku *Dębowe opowieści*)
- podania onomastyczne (dotyczące nazw miejscowości, np. *Trzy hrabianki, Opowieść o trzech Lizach, Kto wioski sprzedał?* z tomiku *Dębowe opowieści*)
- legendy religijne, apokryfy (np. *Opowieść o niedobrej niewieście, Cudowny kamień* z tomiku *Baśnie zabłudowskie*).

Legendy, podania autorstwa Franciszka Kobryńczuka, napisane mową wiązaną, wydają się atrakcyjne z punktu widzenia młodego czytelnika, obfitują w cudowność, nadprzyrodzone wydarzenia, pokazują bohaterstwo i heroiczną genealogię Podlasiaków, a jednocześnie zawierają zabawne powiedzenia czy przykłady, np. humorystyczne dygresje samego autora, jak w podaniu genealogicznym *Kiedys na Podlasie...*:

Kiedys na Podlasie w nadnarwiańskie strony
Z rodzinami rzymskie przybyły legiony.

Rodziny zostały, a hufce żołnierzy
poszły hen, na północ z Nordami się zmierzyć.

Rzymianin z południa mrozów nie wytrzymał.
Więc zginęli wszyscy, kiedy przyszła zima.

Młode jeszcze wdowy za Mazurów wyszły.
Krew się pomieszała w pokoleniach przyszłych.

Na przykład ja też mam coś tam z Rzymianina.
Mówiła mi o tym niejedna dziewczyna,

ale chyba tylko z tej prostej przyczyny,
że dawałem ściągę w gimnazjum z łaciny (...)”²⁸.

Także twórczość Grażyny Serafin, autorki zbioru opowiadań dla dzieci, pt. *Bajkowe Suwałki* (2008), inspirowana jest zasłyszczanymi opowieściami, legendami. Podobnie jak w wierszach Kobryńczuka pojawia się tu motyw nocy świętojańskiej, ale też opowieści o kamedulach z Wigier, o Jaćwingach, a nawet suwalskich ulicach. Włodzimierz Scisłowski zaś zamieścił w swym tomiku *Nad Śniardwami..., nad Wigrami...* wierszowane legendy o siei w jeziorze Wigry oraz o powstaniu jeziora Śniardwy z łez dziewczyny, cierpiącej z powodu rozłąki z ukochanym, który poszedł na wojnę²⁹.

Kilka słów o tym, jak pachnie i smakuje Podlasie

„Zapachy dzieciństwa... któż je policzy. / Zapachy ogrodu, spiżarni, perfum Mamy,/ Tajemniczych ziół z komody Babci (...)”³⁰ – pisała w swym tomiku pt. *Zapachy dzieciństwa* Elżbieta Kozłowska-Świątkowska. Grzegorz Kasdepke zaś w swojej prozie wspomnieniowej opisał rytuał piątkowego spożywania ziemniaków w mundurkach w swym białostockim domu, przywołując przy tym dziecięce fantazje:

Piątki rozpoznawałem po śledziu w śmietanie i po ziemniakach w mundurkach. Wydawało mi się, że skoro w mundurkach, to powinny choć trochę przypominać załogę Rudego 102 z filmu „Czterej pancerni i pies” – ale wyglądały jak normalne, nieobrane ziemniaki. Wycinałem więc na ich skórkach stopnie wojskowe. I pamiętam, żeby nie zjeść jako pierwszego pułkownika. Mój dziadek był pułkownikiem³¹.

²⁸ F. Kobryńczuk, *Dębowe opowieści*, Poświętne 2007, s. 19.

²⁹ W. Scisłowski, *Śniardwa*, [w:] idem, *Nad Śniardwami... nad Wigrami... Wiersze dla dzieci o Mazurach i Suwalszczyźnie*, Suwałki 1992, s. 26.

³⁰ E. Kozłowska-Świątkowska, *Zapachy dzieciństwa. Fragrances of childhood*, słowo wstępne J. Twardowski, przeł. J. G. Świątkowski, Białystok 2005, s. 10.

³¹ G. Kasdepke, *Kiedy byłem mały*, Łódź 2009, s. 31.

Również w podlaskiej poezji dla dzieci znaleźć można wiersze (zwłaszcza o charakterze wspomnieniowym), w których pojawiają się zapachy i smaki potraw, uznawane za podlaskie, a jednocześnie urywki dziecięcych wspomnień i dziecięcych sposobów postrzegania świata, które sprawiają, że wszystko przepojone jest fantazją, nawet słoik z ogórkami jak w wierszu Elżbiety Michalskiej:

kiedy odezwie się we mnie dziecko
nawet w zwyczajnym słoiku z kwaszonymi ogórkami
umiem zobaczyć ocean
ogórki to wieloryby
wiśniowe listki – najzwyczajniejsze rybki
baldachim kopru – ośmiornica
zaczajona na bursztynowe ziarenko gorczycy
i wszędzie dookoła zęby rekina wampira
pachnące czosnkiem
i ta woda jak zawsze za słona³².

W diametralnie odmienny, żartobliwy sposób oddaje smak podlaskich ogórków białostocka poetka, autorka wierszy logopedycznych i ortograficznych, Joanna Myślińska. W wierszu *Żaba smakoszka* z tomiku *Wierszobajki Mateuszka II* (Białystok, 2008) pojawiają się bowiem ogórki z Kruszewa³³. Oto fragment utworu:

Gdy poznała żabia córka
kiszzonego smak ogórka,
to aż tak go pokochała,
że... jaroszką wnet została.
(...)
Choć rechotał z niej ród żabi,
karcił książkę i margrabi,
że kiszonką się raczyła,
żabka gustu nie zmieniła.

³² E. Michalska, *Słoik z ogórkami*, [w:] *Podlascy twórcy dzieciom*, op. cit., s. 102.

³³ Uznano je za „ogórki herbowe”. Zdobyły one również nagrodę „Perła 2003” w ogólnopolskim konkursie „Nasze kulinarne dziedzictwo”.

Jest jedynym też w powiecie,
a możliwe że na świecie,
płazem, który hymny śpiewa
o... ogórkach. Tych z Kruszewa³⁴.

W twórczości dla dzieci Wiktora Szweda (zwłaszcza w tomiku *Lata wiatr skrzydlaty*) czy Franciszka Kobryńczuka Podlasie kojarzone jest przede wszystkim z zapachem i smakiem chleba. W jednym z wierszy czytamy:

Rośnie ciasto na zakwasie.
Jest już w piecu wyżarzonym.
Chlebem pachnie nam Podlasie.
Pachną nim monieckie strony³⁵.

Interesujące jest jednocześnie przenikanie do literatury dziecięcej takich popularnych skojarzeń smakowych, związanych z Polską północno-wschodnią, które pojawiają się na przykład w reklamach telewizyjnych. W wierszu *Jubileusz żubra*, z tomiku Kobryńczuka, pt. *Rysowanie żubra*, wydanym z okazji 80. rocznicy ponownego wprowadzenia żubrów do Puszczy Białowieskiej, toast na cześć króla zwierząt wznosi się... żubrowką.

Zakończenie

Problematyka regionalna zajmuje w dorobku podlaskich twórców piszących dla dzieci miejsce szczególne. Analiza utworów, wywiady z pisarzami dowodzą, iż popularyzacja wiedzy o regionie to szczególnie misja o celach wychowawczych. Poezja o tematyce regionalnej, odwołując się nie tylko do sfery intelektualnej, ale też emocjonalnej i estetycznej, ma rozbudzać w dzieciach miłość i przywiązanie do „małej ojczyzny”. Służą temu liczne zabiegi widoczne w analizowanych utworach, mające charakter perswazyjny, takie jak: idealizacja świata przedstawionego, wskazywa-

³⁴ J. Myślińska, *Żaba smakoszka*, przedr. [w:] *Podlascy twórcy dzieciom*, op. cit., s. 112.

³⁵ F. Kobryńczuk, *Chleb*, [w:] idem, *Nadbiebrzańskie robaczki*, op. cit., s. 80.

nie walorów przyrodniczych, turystycznych, kulturowych i estetycznych Podlasia, opowiadanie dzieciom o miejscach, postaciach, zasłyszanych legendach i baśniach, wskazujących na szczególne, wyjątkowe znaczenie tej części Polski. Wreszcie obecność problematyki regionalnej w twórczości pisarzy z Podlasia to swoisty powrót do „kraju lat dzieciennych...”, manifestacja przywiązania i miłości do „ziemi bliskiej sercu”, jak w wierszu *Kocham...* Franciszka Kobryńczuka:

Kocham małeńkie wioski
okryte sadów gęstwą
I lud wieśniaczy prosty
Kocham za trud i męstwo.

Nad Bugiem, Narwią, Biebrzą
Kocham dzieciństwa chaty,
Królestwo dzikich zwierząt,
Rośliny i ich kwiaty.
I kocham dziką różę,
Co żyje tu najdłużej,
I ten przy płocie jaśmin,
I kocham dobre skrzaty
Z mej nadburzańskiej baśni.
(...) ³⁶.

Cechą charakterystyczną podlaskiej twórczości dla dzieci jest jednocześnie przeplatanie się wiarygodnych informacji o rzeczywistości z fikcją literacką, a zwłaszcza wprowadzanie w obręb świata przedstawionego elementów baśniowych, licznych antropomorfizacji, które pełnią często funkcję zabawową. Przyczynia się to nie tylko do podniesienia atrakcyjności dyskursu poetyckiego z punktu widzenia młodego odbiorcy, ale dodatkowo – samego regionu, który jawi się jako kraina przyjazna, bliska, ciekawa.

³⁶ F. Kobryńczuk, *Kocham...*, [w:] idem, *Nadbiebrzańskie robaczki*, op. cit., s. 101.

SUMMARY

Regional issues in contemporary Podlasie poetry for children

The paper presents regional problems in contemporary Podlasie poetry for children. The author analysed selected poems written by such authors as: F. Kobryńczyk, J. Drozdowska, W. Szwed, J. Myślińska, T. Samojlik, W. Scisłowski, M. Dobrowolski, J. Siek.

In the paper there are described the most popular issues: Podlasie nature, flora and fauna, regional customs, beliefs, places of worship, folk stories, legends connected with the genealogy of the inhabitants and Podlasie traditional dishes.